

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*
2018, Yıl:6, Sayı:12

Geliş Tarihi: 19.03.2018

Kabul Tarihi: 02.04.2018

Sayfa: 130-144

ISSN: 2147-8872

**KÂDİRİYYE TARİKATI HÂLİSİYYE ŞUBESİ MÜRŞİDLERİNDEN
URFALI DEDE OSMAN AVNÎ BABA (v.1300/1883)**

İsa Çelik*
Mikail Dumlu**

Özet

Kâdiriyye Tarikatı Abdülkâdir Geylânî tarafından Bağdat'ta kurulan ilk İslam sûfî tarikatıdır. Kurucusu olan Abdülkâdir Geylânî (d.1077/1078, Neyf, İran – v.1166, Bağdat) İslâm Tarihinde büyük bir şöhrete sâhiptir. Kâdiriyye bugün dahî dünyânın her yerinde müntesipleri bulunan bir tarikattır. Abdurrahman Halis Kerkükî 1797-1858 yılları arasında yaşamıştır. Kadiri tarikatı Halissiye Şubesinin kurucusudur. Dede Osman Avnî Baba Kâdiriyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesinin Anadoludaki ilk mürşididir. Tahminen 1780'li yıllarda dünyâya gelmiştir. Babası ve dedesi de kendisi gibi Kâdirî meşâyihindandır. Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyyeye bağlılık husûsunda son derece hassas bir mürşid-i kâmil olan Dede Osman Avnî Baba başka tarikatlardan icâzetli olan sâliklerin dahî kemâlata ermek için kendisine intisâb ettiği meşhûr bir zâttır. Hâlisiyye Şubesi meşâyihü genelde sırrî bir vasfa sahip olduklarından pek fazla eser telif etmemişlerdir. Dede Efendi Hazretleri de gerek bu sebeple, gerekse gözlerinin zâhiren görmüyor olması sebebiyle olsa gerek her hangi bir eser kaleme almamıştır. Binlerce mürîd ve birçok halife yetiştirerek halkı irşâd etme konusunda son derece başarılı olmuştur. Kadiri Tarikatı Hâlisiyye Şubesi bugün memleketimizin birçok ilinde, başta Irak olmak üzere Avrupa ve Amerika'da hayâtiyetini devâm ettirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dede, Osmân, Urfa, Kâdiriyye, Hâlisiyye, Tasavvuf, Tarikat

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı Başkanı, **Orcid.org/0000-0003-0051-1807**, isacelik@hotmail.com

** Doktora Öğrencisi. İbni Sina İmam Hatip Ortaokulu Müdürü, **Orcid.org/ 0000-0003,0140-3373**, mikaildumlu@hotmail.com

**SHEIKH DEDE OSMAN AVNÎ BABA (Date of death: 1300/1883) THE
MURSHID OF KHALISIYYA BRANCH OF QADIRIYYA ORDER**

Abstract

Qadiriyya Order the oldest orders of the mystical sufi branch of Islam, founded by the Abd al-Qadir al-Jilani in Baghdad. Its founder Abd al-Qadir al-Jilani (born 1077/78, Nif, Persia—died 1166, Baghdad) the person who have got a big fame in the İslamic History. Qadiriyya, the Order have got members all around the world even in the present day. Abdurrahman Kerkuki lived between 1797-1858. He is the founder of Khalisiyya branch of Qadiriyya order. Dede Osman Avni Baba is the first murshids of the Khalisiyya Branch of Qadiriyya Order in Anatolia. He was born in 1780's as an estimate. His father and his grandfather like himself was the sheikhs of the Qadiriyya Order. Dede Osman Avni Baba who is a very delicate murshid in terms of devotion to the Qur'an and the Sunnah, is a well-known person that he is entitled to devote even to the pilgrims who are required from other tariqat. Since the Branch of Khalisiyya sheikhs generally has a secret mastery, many works have not been copyrighted. Also, Dede Efendi did not write any works either because of this reason or because his eyes did not seethem. He was extremely successful in educating the people by educating thousands of murids many chalifans. Today, Khalisiyya Branch of Qadiriyya Order continues its presence in many cities of our country in Europe and America especially in Iraq.

Keywords: Dede, Osman, Urfa, Qadiriyya, Khalisiyya, Sufism, Tariqat

Giriş

Dede Osman Avnî Baba Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin Anadolu'ya açılan kapısıdır. Her ne kadar daha önceleri Kâdiriyye Tarîkatı Anadolu'ya gelmiş olsa da Hâlisiyye Şubesinin Anadolu'daki ilk mürşid-i kâmilî odur. Aslen Urfalı olan Osman Avnî Efendi tahmînen 1780'li yıllarda dünyâya gelmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in soyundan gelen ve bütün efrâdı tasavvufîla işigal eden bir aileye mensuptur. Babası Şeyh Abdal Muhammed, dedesi ise kendisi gibi büyük kâdirî şeyhlerinden Eyyûb Urfevî'dir.

İlk intisâbını Rıfâiyye Tarîkatına yapmış olan Dede Osman Avnî Baba, daha sonra Kâdiriyye Tarîkatı meşâyihından dedesi Eyyub Urfevî'ye, dedesinin vefâtından sonra da Abdurrahmân Halis Talebanî Hazretleri'nin halifesi Şeyh Abdülkâdir Kemâleddîn Erbilî'ye intisab etmiştir. Erbilî Hazretlerinin vefâtından sonra irşâd makâmına vâris olan Dede Osman Avnî Baba, yüzyılı aşkın hayatının yetmiş yılını irşâd makâmında geçirmiştir. (Karakaş, 1995: 175; 1996: 114; Göletdervî, ts.: 430, Albayrak, ts.: 11)

Dede Osman Avnî Baba Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye'nin Hâlisiyye kolu birinci vâsıtadan otuz üçüncü, ikinci vâsıtadan ise otuz birinci mürşid-i kâmilîdir. Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî'den gelen iki kol Dede Osman Avnî Babada birleşmektedir. Birincisi, Abdülkâdir Geylânî'nin evlâdı olan Cemâlû'l-İrak eş-Şeyh es-Seyyid Abdürrezzâk'tan kol

pîri Abdurrahmân Hâlis Talebânî'ye, ondan Şeyh Abdülkâdir Kemâleddîn Erbilî'ye, ondan da Dede Osman Avnî'ye ulaşır. İkincisi ise yine Abdülkâdir Geylânî'nin evlâdı eş-Şeyh es-Seyyid Ebû Bekr Abdülazîz'den Nakîbü'l-Eşrâf Aliyyü'l-Bağdâdî'ye, ondan Eyyûb Urfevî'ye, ondan da Dede Osman Avnî'ye ulaşır. (Ayten, 1996: IX/119; Güler, 2014: 64)

Bir asırlık hayatını zühd ve takvaya adayan ve hayatında hiç evlenmeyen Dede Osman Efendinin yetmiş yıl meşîhat makâmında oturduğunu, vefât ettiğinde geriye hiçbir evlâd bırakmadığını ve kendisine senelik 1500 kuruş tahsîsat yapıldığını vefâtından sonra Mevlid-i Halîl Camii hizmetinde bulunan halîfesi Hâfız Halîl Efendinin şer'î mahkemeye vermiş olduğu, Hicrî 7 Cemâziyelâhir 1303 - Mîlâdî 14 Mart 1886 tarihli Urfa Şer'î mahkeme sicillerinin 412 numara ile kayıtlı arz dilekçesindeki şu ifâdelerden anlamaktayız:

“Medîne-i Urfa'da vâki Aynı Halîlürrahmân Aleyhisselâm civârında Mevlîd-i Halîl Aleyhisselâm zâviyesi vakfından olmak üzere senevî 1500 kuruş vazîfe ile meşîhat cihetine bilâ berat teâmül-i kadîm vechiyle mutasarrîf olan Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye hülefâsından ve meşâhir-i sülehâdan 70 seneden beri zâviye-nişîn ve tarîk-i zühd ve takvâda ifnâ-yi vücûd etmiş Mevlâna Dede Osman Efendi İbn-i Abdal Muhammed Efendi İbn-i Dede Eyyûb Efendi (k.s) Hazretleri bundan akdem bilâ veled vefât edüp rahmet-i mezkûre-i mahlûle ve hizmet-i lâzimesi muattal kalmakla...” (Urfa Şer'î Mahkeme Sicilleri, Milli Kütüphâne, Defter Arşiv No. 227, Kayıt No. 412)

Genelde “Kâdiriyye Tarîkatı”nın özelde ise “Hâlisiyye” şubesinin husûsî karakteristiğinin Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye'ye sınımsız sarılıp, şerîat ve tarîkattan asla taviz verilmemesi olduğunu bu çalışmamızda tespit etmiş bulunmaktayız. Bunu en güzel yansıtan örneklerden birisi de Dede Osman Avnî Baba olmuştur. Allah Teâlâ'ya karşı işlenen günahları, Ümmet-i Muhammed'in içerisinde bulunduğu isyân hallerini görmeye dayanamadığından âlemlerin Rabbine (c.c.) *“Ey merhameti bol olan Allah'ım, sen işinin hâkimisin. Ben Ümmet-i Muhammed'in günah işlemesine, bu dünyânın çirkefine tahammül edemiyorum. Gözlerimin ışığını al da onları görmeyeyim”* diye dua ettiği ve Cenâb-ı Hak (c.c.)'ın bu duâsını kabul ettiği kaynaklarda zikredilmektedir. Bu sebeple Dede Osman Avnî Baba'nın gözlerinde zâhiren herhangi bir ârıza olmamasına karşın görme yetisinin olmadığı yine aynı kaynaklarda anlatılmaktadır. Kendisinden sonra Kâdiriyye-i Hâlisiyye'nin sancağını taşıyan Hacı Ömer Hüdâyî Baba, Dede Efendi için *“Zâhiren gözleri görmezdi ama mânen müminlerin hallerini sezer, onların durumlarını bilirdi. O devrinin kutbu idi.”* (Göletdervî, ts.: 430; Tanrikulu, 2016: 304) buyurmuştur. Tam bir asır ömür süren Dede Osman Avnî Baba yetmiş yıllık mürşidlik vazîfesinin her ânını insanların hizmetine adanmış mümtâz bir şahsiyetti. Manevî sohbet ve tasarrufu netîcesinde birçok Hıristiyan ve Ermeninin huzûrunda İslâm ile müşerref oldukları kaynaklarda yer almaktadır. (Ayten, 1996: 120)

Dede Efendi Cenâb-ı Hak (c.c.) ve Resûlullâh (s.a.v.)'in emir ve yasaklarına sınımsız sarılmış, sünnet-i Resûlullah'tan zerrece ayrılmamış, bu hususta insanlar için mükemmel bir örneklik teşkîl etmiştir. İlmiyle âmil bir zât-ı muhterem olup, insanlara karşı son derece şefkatli ve merhâmetli idi. Mü'minlerin zarar görmelerine aslâ tahammül edemezlerdi. (Göletdervî, ts.: 430)

Kendisinden apaçık kerâmetler zuhûr etmesine karşın, hiçbir zaman bu olağanüstü halleri kendisine mâl etmez, hep Allah Teâlâ (c.c.) ve Resûlullah (s.a.v.) Efendimize havâle ederlerdi. Keşif ve keramet sahibi olmakla, Allah katında makbul kul olunamayacağını sürekli dile getiren Dede Efendinin meşhûr sözlerinden olan şu sözü onun kerâmet karşısındaki tavrını en güzel şekilde ortaya koymaktadır: “Hikmet, hak ile batılı, en ince noktasına ve en derin teferruatına kadar birbirinden ayıran ilimdir. Onun için hikmeti takip etmek lazımdır.” (Ayten, 1996: 119)

Kâdiriyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesi silsilesinde yer alan Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Hacı Mustafâ Hayri Baba, Dede Efendi'nin manevî elbisesinin her tarafının terfilerle dolu olduğunu, hatta almış olduğu manevî terfilerin elbisesini görülemeyecek kadar kapladığını ifade etmişlerdir. (Göletderevî, ts.: 431; Tanrikulu, 2016: 304; Albayrak, ts.: 12)

Kerâmetlerinden örnek verecek olursak, Urfa'ya yeni atanan vâlinin kendisini sınamak için birisini göndererek Hindistan cevizi istemesi hâdisesini zikredebiliriz. Şöyle ki, kendisine elçi gelip vâlinin isteğini arz edince, hemen arkasındaki pencereyi açarak evin arka tarafında peydâ olan bahçedeki Hindistan cevizi ağaçlarından üç adet koparan Dede Osman Efendi selâmlarıyla birlikte vâli beye ikrâmda bulunur. Daha sonra iki kez aynı istekte bulunan vali beye aynı şekilde ikrâmda bulunan Dede Efendi dördüncü kez valinin isteğini reddederek “*Ben her zaman Hindistan'ı ayağınıza getiremem ki!*” diye karşılık verir. (Karakaş, 1996: 117)

Bir diğer kerâmeti ise gayr-i müslim olan bir Ermeninin istimdâd dilemesi üzerine batmakta olan bir gemiyi kurtarması şeklinde ızhâr olmuştur. Urfa'da yaşayan üç ermeni vatandaş ticâret ve balıkçılıkla uğraşırlardı. Bu sebeple Akdeniz'de sefere çıktıkları bir gün şiddetli bir fırtına sebebiyle gemi alabora olmaya başlar. Herkes dehşet içerisinde dualar edip yalvarmaya başlar. O sırada aynı dehşeti yaşayan Urfalı Ermenilerin aklına Müslümanların sıkıştıklarında yardım istedikleri Dede Osman Efendi gelir ve ondan himmet isterler. Urfa'da müridleriyle berâber su kenarında olan Dede Osman Efendi abdest almaya hazırlanırken ellerini su arkına daldırarak yukarı kaldırır. Yanında bulunan müridleri bu duruma dikkat kesilirler. Sonraki günlerde dergâha Dede Efendiyi ziyarete gelen Ermeniler durumu anlatır ve Dede Osman Efendiden yardım istedikleri anda geminin bir anda doğrulup kıyıya doğru selâmete kavuştuğunu söylerler. Bu durum karşısında üç ermeni vatandaş hidâyete ererek Müslüman olur, Dede Efendinin müridleri de mürşidlerinin elini suya daldırıp yukarı kaldırmasının hikmetini anlarlar. (Karakaş, 1996:119)

Dede Osman Avnî Baba Urfa'da Hz. İbrahim'in doğduğu varsayılan mağaranın yanındaki Mevlîd-i Halîl (Dergâh) Câmisi'nin doğu tarafında yer alan ve Dede Osman Avnî Hazîresi olarak isimlendirilen mekânda medfûndur. Dergâh Camii'nin ön yüzündeki kitâbede Hâlisiyye Şûbesinin toplu zikirlerinin sonunda okunan

“*Çerâğ-ı Mescîd-i Mihrâb-ı Minber*

Ebûbekir Ömer Osman-u Haydâr”

mısrâları yazılıdır. Hazîrenin içerisinde Osman Avnî Efendinin kabr-i şerifleri ile birlikte on kabir bulunmaktadır. Mükerrer definler yapılmış olmasından dolayı on üç mevtâ medfûn bulunmaktadır. Bunlar Kâdiriyye ve Mevlevîyye tarikatlarına mensûb zâtlardır. Dede Osman Avnî Babanın halîfelerinden Hâfız Halîl Efendi ve Antepli Mustafâ Efendi de burada medfûndur. (Karakaş, 1996: 115; Güler, 2014: 70)

Ayrıca hazirenin hemen yanında yer alan ve üstü kubbe ile örtülü kare bir mekân içerisinde, Dede Osman Avnî Babaya ait bazı tarikat eşyaları sergilenmektedir. Bu eşyalar; Dede Osman Avnî'ye ait olduğu söylenen tâc, külah, tesbih, mühür, ahşap bir mütteka, madenden yapılmış bir keşkül, tunçtan bir şamdan, yine madenden yapılmış damla şeklinde bir âlem, topuz ile sekiz tane sancaktan müteşekkildir. Ayrıca burada üç tane el yazması ve bir tane matbu Kur'ân-ı Kerîm, üç tane de vakfedilmiş kitap mevcuttur. Âşık Paşa'nın "Garîbnâme" adlı eseri bunlar arasındadır. Hazîre'nin kuzey tarafında girişin üst kısmında yer alan kitâbede, "*Burası bütün evliyânın sultanı Gavsül-a'zam Hazreti Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin pak dergâhlarıdır*" yazılmıştır. (Güler, 2014: 65)

Dede Osman Avnî'nin tarikat silsilesini ikinci koldan aldığı dedesi Eyyûb Urfevî'nin türbesi de Urfa'da bulunmaktadır.

Burada Dede Osmân Avnî Baba Hazîresi'nde yer alan kabirler ve kabir taşlarında yazılı olan ibâreleri zikretmekte fayda görmekteyiz.

1. Hazîrede en önde yer alan H.1300- M.1883 tarihli kabir Dede Osman Avnî Baba'ya aittir. Baş taşında: "*Rızâen lillahil-fâtiha. Hâzâ kabru'l-merhûm el-mağfûr leh hâdimü hâza'l-makâmi'l-mübârek el-mukbil alallahi ve'l-mu'riz ammen sivâhu eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî bin eş-Şeyh es-Seyyid Abdal Muhammed Baba kad intekale min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekâ bi-nidâi irciî fi şehri-zilkade'ti's-şerîfe sene 1300.*"¹ yazılıdır.

Ayak taşında ise;

“Günahım çok mukirrim ya ilâhî

Ümîdim gerû sen Perverdigâre

İlâhî red kılma mürüvvetinden

Kapına gelmişim ben yüzü kâre

Günahkârım deyû derviş ümîdin kesme cennetten

Muhammed Mustafâ gibi şefaatkârımız vardır

Katre-i eşkimle Rûmî fevti tarihin dedim

Kurb-i Hakkı tuttu menzil-i münzevî Osman

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî

¹ “Allah rızası için Fatiha. Bu, dergâh makamının hizmetçisi, Allah'tan gelen her şeyi kabul eden, onun dışındakilerden yüz çeviren, Şeyh Seyyid Abdal Muhammed Baba oğlu Şeyh Seyyid Dede Osman Avnî'nin kabridir. 1300 senesi Zilkade ayında “Rabbine dön” nidasıyla fenâ yurdundan bekâ yurduna intikal etti”

İrham hâlî Ya Mûnisu Yâ Selâm”² yazılıdır.

2. İkinci kabir Dede Osman Avnî Baba'nın kardeşi Derviş Seyyid Nûrî'ye ait olan H.1229- M.1814 tarihli kabirdir. Bu kabre üç defin yapılmıştır. İkinci defin Seyyid Hafız Süleyman Efendi'ye ait olan H.1272/M.1856 tarihli, üçüncü defin Ahmed oğlu Abdurrahmân'a ait olan H.1298/M.1881 tarihli dir.

Baş taşında; “*Rızâen lillahil-fâtîha. Hâze'l-kabru'l-merhûm Dervîş es-seyyid Nûrî ibni's-seyyid Dervîş Abdal Muhammed rahmetullâhi aleyhimâ sene 1229/ Defnû's-sânî Dervîş es-seyyid Hâfız Süleyman Efendi ibn-i Dervîş es-seyyid Ahmed. Tüvüffiye...allahu bi ğufrânihi fi şehr-i Zilhicce fî seneti 1272*”³ yazılıdır.

Baş taşının arka yüzünde; “*Defnû's-sâlis Abdurrahmân bin Ahmed. Tüvüffiye ilâ rahmetillâhi fi şehr-i Rebîülâhir sene 1298*”⁴ yazılıdır.

Ayak taşında; “*Lâ İlâhe illallah Muhammedün Resûlullah. Fenes'elükellâhümme emnen ve rahmeten ve afven cemîlen dâimen mütefazzilen. Minallahi ercû emne kalbin teveccühen. Fe bi'l-emni Ya Rahmânü lâ yüttekâ müeccelen. Fe-Kün Yâ Rahîmü râhimen za'fe kuvvetî. Ve Yâ Mâlikü Kün lî nasîran ve mev'ilen. Ve Yâ Rabbî Yâ Kuddûsü kün lî münezzihen mine'ş-şerri sâlimen Ya Selâmu mübeddilen.*”⁵ yazılıdır.

3. Üçüncü kabir Dede Osman Avnî Baba'nın halifelerinden Seyyid Derviş Halil Hafız Efendi'ye ve bir diğer halîfesi Antepli Mustafâ Efendi'ye ait olan H. 1320- M.1903 tarihli kabirdir. Dolayısıyla bu kabre iki defin yapılmıştır. Birinci defin Halil Hâfız Efendiye, İkinci defin Antepli Mustafâ Efendi'ye aittir. Baş taşında; “*el-Fâtîha. Hâzâ kabru'l-merhûm hâdimü hâze'l-makâmi'l-mübârek es-Seyyid Dervîş Halil Hâfız Efendi bin Müslim nevverahullahu mazca'ahu ve radiye anhu bicâhi'l Mürselîn âmîn. Tüvüffiye fî şehr-i Zilkade sene 1320*”⁶ yazılıdır.

Baş taşının arka yüzünde;

“*İkinci defin Dede Osman Efendi'nin halîfesi*

Antepli Baba Mustafâ Efendi” yazılıdır.

Ayak taşında;

“*Ah mine'l-mevt*

² “İlâhî günahım çok ikrar ediyorum. Ümidim ancak sanadır. İlâhî kapına yüzüm kara olarak gelmişim beni reddetme! Ey derviş günahkârım diye cennetten ümidini kesme, Muhammed Mustafâ gibi şefaatçimiz vardır. Gözyaşarımla Rûmî vefat tarihini söyledim. Münzevî Osman Cenâb-ı Hakk'ın yakınında menzil tuttu. Gerçek hayat sahibi ve sonsuz olan O'dur. Yâ Mûnis, Yâ Selâm halime merhamet et.”

³ “Allah rızası için Fatiha. Bu, Seyyid Derviş Abdal Muhammed oğlu Seyyid Nuri'nin kabridir. Allah ikisine de rahmet eylesin. İkinci defin Derviş Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Hafız Süleyman Efendi'nin kabridir. 1272 senesi Zilhicce ayında vefat etti.”

⁴ “Üçüncü defin Ahmed oğlu Abdurrahman 1298 yılı Rebîülâhir ayında vefat etti”

⁵ “Ey Allah'ım, senin emniyet ve rahmetini, senin ihsanıyla dâimî ve güzel affını isterim. Allah'a yönelerek ondan kalp emniyeti isterim. Yâ Rahmân, emniyetinle ecelden korkulmaz. Yâ Rahîm, kuvvetimin zayıflığından dolayı bana merhamet eyle. Ya Malik, bana yardım et ve dayanak ol. Ya Rab, Ya Kuddûs, beni temizle. Ya Selâm, beni kötülüklerden temizle”

⁶ “el-Fatiha. Bu, bu mübarek makamın hizmetçisi Müslim oğlu Seyyid Derviş Halil Hafız Efendi'nin kabridir. Allah Peygamberler hürmetine yattığı yeri nurlandırın ve ondan razı olsun, âmîn. 1320 senesi Zilkade ayında vefat etti”

Ümîd-i afv ile geldim kapına
 Çıkarma sen ilâhî âh-ı mezârım
 Bağışla suçlarım etme ... Hüdâ
 Ki sensin Hâlık-ı Perverdigârım
 İlâhî fazl-ı lütfun kerem kıl
 Günahım çok...şermsârım
 Düşüp bir harf-i lamla bulup tarihi
 Bitirdi fevt fücçeten ıstıbârım”⁷ yazılıdır.

4. Dördüncü kabir Dede İbrahim’e ait olan H.1220- M.1805 tarihli kabirdir.

Baş taşında;

“Hâzâ kabru’l-merhûm
 Dede İbrahim bin Molla
 Nevverallâhu merkadeh
 Fî Şehr-i Ramazân sene 1220”⁸ yazılıdır.

Ayak taşında;

“Bahse mecâl kalmadı
 Halk ile yok inâdımız
 Şîşe ref’ kılınmasın pâktır i’tikâdımız
 Fıkr-i maîşet etmeyiz
 Kısmetimiz olan gelir
 Bahs-i kasev umûruna vardır i’tikâdımız
 Cismimize fekevn künbed nutkile ruh kalmasın
 Mülk-i vücûd yâre nola
 Rûhî olursa adımız”⁹ yazılıdır.

5. Beşinci kabir Derviş Ebubekir’e ait olan H.1195- M.1781 tarihli kabirdir. Baş taşında; “Rızâen lillâhil-Fâtiha. Hâzâ kabru’l-merhûm el-mağfûr hâdimü’l-fukarâ-i dervîşân

⁷ “Ah ölümünden! Affedilme ümidiyle kapına geldim. İlahi kabrimin ahını çıkarma! Suçlarımı bağışla! Sen beni yaratansın. İlahi fazl ve lütfunu kerem kıl! Günahım çok utanıyorum. Bir “lam” harfi düşüp vefat tarihimi buldu. Ölüm aniden dayanma gücümü bitirdi”

⁸ “Bu, Molla oğlu Dede İbrahim’in kabridir. Allah kabrini nurlandırın. 1220 senesi Ramazan ayında vefat etti”

⁹ “Bahse gerek kalmadı. Halk ile inadımız yoktur. Şişe kaldırılmasın, İnancımız temizdir. Geçinme kaygısına düşmeyiz, kısmetimiz olan gelir. Yemin bahsi işlerine inancımız vardır. Adımız Ruhi olursa vücûdun mülkü yâre ne olsun”

el-Kâdirî. Nevverallahu merkadeh. Ebubekir tûvüffiye ilâ rahmetillah fî şehri-i Zilhicce yevm-i hamîs fî sene 1195¹⁰ yazılıdır.

Ayak taşında Niyâzî Mısrî Hazretlerinin Nutk-u Şerîfinden bir bölüm yazılıdır. Yazının tahrîf olması sebebiyle Gül Güler yazının tamâmını okuyamadığını belirtmiştir. Bu sebeple şiiri burada zikretmek istedik.

“Zât-ı Hakk’ da mahrem-i irfân olan anlar bizi
İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi

Bu fenâ gülzârına bülbül olanlar anlamaz
Vech-i Bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi

Dünyâ vü ukbâyı ta’mîr eylemekten geçmişiz
Her taraftan yıkılıp vîrân olan anlar bizi

Biz şol ebdâlız bıraktık eğnimizden şalımız
Varlığından soyunup üryân olan anlar bizi

Kahr-u lütfu şey’-i vâhid bilmeyen çekti azâb
Ol azâbdan kurtulup sultân olan anlar bizi

Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi
Cür’a-yı sâfi içüp mestân olan anlar bizi

Ârifin her bir sözünü duymaya insân gerek
Bu cihânda sanmanız hayvân olan anlar bizi

Ey Niyâzî katremiz deryâyâ saldık biz bugün
Katre nice anlasın ummân olan anlar bizi

Halkı koyup lâ mekân ilinde menzil tutalı
Mısrîyâ şol cânlara cânân olan anlar bizi” yazılıdır. (Mısrî, 1325:74)

6. Altıncı kabir Derviş Seyyid Muhammed Tayyib’e ait olan tarihi bulunmayan bir kabirdir. Bu kabre iki defin yapılmıştır. İkinci defin Derviş Seyyid Hacı Hüseyin’e ait H.1282-M 1865 tarihlidir.

Baş taşında;

“Hâzâ kabru’l-merhûm Derviş/es-Seyyid Muhammed Tayyib İbn-i Abdülcelil. Tüvüffiye ilâ Rahmetillâhi Teâlâ. Defn-i sâni Derviş es-Seyyid el-Hâc Hüseyin bin es-Seyyid Ahmed. Tüvüffiye fî Şehr-i Cemâziyelâhir sene 1282¹¹ yazılıdır.

¹⁰ “Allah rızası için Fatıha. Bu, fakir Kadiri dervişlerin hizmetçisi Ebubekir’in kabridir. 1195 senesi Zilhicce ayında vefat etti”

Ayak taşında “Ah mine’t-tâûn” yazısından sonra tam olarak okunamasa da Niyâzi Mısrî’nin bir şiiri yazılmıştır:

Devredüp geldim cihâne yine bir devrân ola
Ben gidem bu ten sarâyı yıkıla vîrân ola

Cûş idüp ummân-ı can cismim gemisin dağıda
Yerler altında benim toprâğ ile yeksân ola

Bu vücûdum dağı kalka atıla yünler gibi
Şeş cihâtım açıla bir haddi yok meydan ola

Dört yanımdan nâr-u bâd-u âb-u hâk ide hücûm
Benliğim anlar alup bu varlığım tâlân ola

Dağıla terkîbim otuz iki harf ola tamâm
Nokta-i sırrım kamûnun çevherine kân ola

Cümle efkâr-ı havâssım haşr ola bu arsada
Kalkalar hep yeniden san kim bahâristân ola

"Yevme tüblâ" dır o gün her ma'nâ bir sûret giyer
Kimi nebât-u kimi hayvân kimisi insân ola

Kabrime dostlar gelüp fikr ideler ahvâlîmi
Her biri bilmekte hâlim vâlih u hayrân ola

Her kim ister bu Niyâzî derdmendi ol zaman
Sözlerini okusun kim sırrına mihmân ola” (Mısrî, 1325:73)yazılıdır.

7. Yedinci kabir Sûfî Muhammed’e ait olan H.1304- M.1886 tarihli kabirdir. Baş taşında;“Rızâen lillahil-Fâtiha. Hâzâ kabru’l-merhûm hâdimü hâze’l-makâmi’l-mübârek Sûfî Muhammed bin Evliyâ Mustafâ. Kad intekale min dâri’l-fenâ ilâ dâri’l-bekâ bi nidâi irciî sene 1304.”¹² yazılıdır.

Ayak taşında;

“Hüve’l-Hayyü’l-Bâkî

İlahi ente zü fazlin ve mennin

¹¹“Bu, Abdülcelil oğlu Derviş Seyyid Muhammed Tayyib’in kabridir. Allah’ın rahmetine vefat etti. İkinci defin Seyyid Ahmed oğlu Seyyid HacıHüseyn 1282 senesi Cemaziyelahir ayında vefat etti”

¹²“Allah rızası için Fatiha. Bu, bu mübarek makamın hizmetçisi Evliya Mustafâ oğlu Sofî Muhammed’in kabridir. “Rabbine dön” nidasıyla 1304 senesinde fenâ yurdundan bekâ yurduna intikal etti”

Ve innî zü hatâyâ fa'fü 'annî

Ve zannî fike ya Rabbi cemîlün

Fehakkik ya İlahi hüsne zannî

İlahi lâ tüazzibnî feinnî

Mukirrun billezî kad kâne minnî

Yezunnu'n-nâsu hayran lî feinnî

Eşerrü'n-nâsi in lem ta'fü 'annî

İrham hâlî ya İlahî."¹³yazılıdır.

8. Sekizinci kabir Derviş Muhammed oğlu Abdal Dede'ye ait olan H.1229- M.1814 tarihli kabirdir. Baş taşında; "Hâzâ kabru'l-merhûm Abdal Dede bin Derviş Muhammed. Nevverallahu merkadeh. Fî şehr-i Rebûilâhir sene 1229"¹⁴yazılıdır. Ayak taşında ise dördüncü kabirde yazılı olan mısraların aynısı yazılıdır.

9. Dokuzuncu kabir Kalender Çavuş'a ait olan H.999-M.1590 tarihli kabirdir. Baş taşında; Hâzâ kabru'l-merhûm Kalender Çavuş bin...Çavuş Tüvüffiye fî şehr-i...fî sene 999."¹⁵ yazılıdır.

10. Onuncu kabrin taşlarındaki yazılar okunamadığı için kabrin tarihi ve kime ait olduğu bilinmemektedir. Baş ve ayak taşındaki yazılar okunamamıştır.

Dede Efendinin adları tespit edilebilen üç halîfesi vardır. Bunlar Hâlisiyye Şubesinin Dede Osman Avnî Baba'dan sonraki mürşidi olan ve Elazığ'ın Kövenk Köyü'nde medfûn Elazığlı Hacı Ömer Hüdâyî Baba ve Dede Osman Avnî Baba Hazîresi'nde aynı kabirde medfûn bulunan Urfa'lı Halîl Hâfız Efendi ve Antep'li Mustafâ Efendi'dir. Urfa'lı Halîl Hâfız Efendi 1907 yılında, Antep'li Mustafâ Efendi ise 1921 yılında vefât etmiştir.

Bazı mutasavvıf şâirler Dede Efendi hakkında şiirler kaleme almışlardır. Bunlardan birisi olan Urfa'lı Şeyh Hâlid bir murabba'sında şöyle seslenir:

"Genc-i gamda kaldı bu Hâlid yine zâr-u hazîn
Yetmedi maksûda hayfa kim eder âh-u enîn

Dede! Gelmiş yüz sürüp dergâha bu kemter kemîn
Kıl mürüvvet el-Ğıyâs ey bahr-i eltâf-ı kerem"

Bir diğer Urfa'lı mutasavvıf şâir Bîkeszâde Hulûsî ise şu mısraları dile getirmiştir:

"Kutb-i âlemdir demâdem Seyyidî Osman Dede

¹³ "Gerçek hayat sahibi ve sonsuz olan O'dur. İlahi sen fazl ve kerem sahibisin. Ben günahkârim beni affeyle. Ya Rabbi sana zannım güzeldir. Ya İlahi bu hüsn-i zannımı gerçekleştir. İlahi beni cezalandırma, zira bende olanı ikrar ediyorum. İnsanlar beni iyi biliyor, oysa beni affetmezsen ben insanların en kötüsüyüm. Ya İlahi halime merhamet et"

¹⁴"Bu, Derviş Muhammed oğlu Abdal Dede'nin kabridir. Allah kabrini nurlandırın. 1229 senesi Rebûilâhir ayında vefat etti"

¹⁵"Bu, Kalender Çavuş'un kabridir. 999 senesi...ayında vefat etti"

Nûr-i a'zamdır demâdem Seyyidî Osman Dede

Zâhir-u bâtın yanında bir kuneydil¹⁶ içredir
Ana âlemdir demâdem Seyyidî Osman Dede

Nefsini âlemde ahkâr gördü öyle zât iken
Seyr-i ekremdir demâdem Seyyidî Osman Dede

Hem kerâmet hem velâyet hırka-yı pûşundadır
Derde merhemdir demâdem Seyyidî Osman Dede

Kıl kanaat ey Hulûsî sana şefî'dir o zât
Kutb-u âlemdir demâdem Seyyidî Osman Dede"

Urfa'nın yetiştirdiği önemli şâirlerden, Osmanlının son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında yaşamış olan Kıratoğlu Emin'in (v.1934) Urfalı meşhûr şâir Nâbî'nin Kâinâtın Efendisi (s.a.v.) için yazdığı "Bu" redifli murabbasıyla¹⁷ aynı vezin ve redifte olan bir murabbai vardır. Urfa övgüsünde yazılmış olan murabbain başlığı "Mehdiye Der-Hakk-ı Makâm-ı Ceddü'l-Enbiyâ" şeklindedir. Şâir bu murabbasında Dede Osman Avnî Baba, babası Abdal Muhammed, dedesi ve Mürşidi olan Eyyûb Urfevî Hazretlerinden övgüyle söz etmektedir.

*"Mehdiye Der-Hakk-ı Makâm-ı Ceddü'l- Enbiyâ"
Makâm-ı pâk-ı ceddü 'l-enbiyâ eşref-mekândır bu
Usât-ı ümmet-i merhûmeye dâru 'l-emândır bu
Edeble ser-fürû et kim makarr-ı kudsiyândır bu
Velîler mecma 'ı hem mehbit-i kerrûbiyândır bu*

*Gözün aç âyet-i "yâ nâru kûnî" emrin idrâk et
İrağ ol ğıll-u ğıştan merd isen dil-hânesin pâk it
Gubâr-ı âsitâna yüz sürüp her dem özün hâk et
Mahall-i lihye-i pâk-i habîb-i ins ü cândır bu*

¹⁶Kuneydil: Kandilcik, küçük bir mum.

¹⁷Sakin terk-i edebden kûy-i mahbûb-i Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu

Felek mâh-ı nev bâbü's-selâmın cilvegâhıdır
Bunun kandilidir hür matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

Habîb-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîletde
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-i 'adem zâ'il
'Amâdan açtı mevcûdât çeşmi tütüyâdır bu

Murâ'at-i edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır büsegâh-i enbiyâdır bu

*Tarîk-i Kadîrî âyinedir evrâd u ezkârı
Kulûb-ı sâlikâna cân bağışlar feyz-i envârı
Bu dergâha gulâm olmak degildir herkesin kârı
Makâm-ı cedd-i pâk-i hazret-i fahr-i cihândır bu
Bu hâke evliyâ mecmû'ası dense sezâ ey cân
Kim olmuş hâkine Abdâl Muhammed sıdk ile mihmân
Husûsan mürşid-i şehri-i Rûha geldi Dede Osmân
Dede Eyyüb içinde bir mu'allâ âsitândır bu*

*Tavâf et çıkma ey züvvâr Beytullâh-ı Sânîdir
Kim anın kethüdâsı Ka'be-i ulyâyı bânîdir
Eminâ mâsivâya verme dil zîrâ ki fânîdir
Gubâr-ı hâkine yüz sür gülistân-ı cinândır bu (Dörtbudak, 2003: 132-133)*

Dede Osman Avnî Babanın Kâdiriyye Tarîkatı silsilesi şöyledir:

1. Seyyid-i Kâinât Hazret-i Muhammed Mustafâ (s.a.v) (v.10/632)
2. Alî b. Ebî Tâlib (k.v) (v.40/661)
3. Hasan el-Basrî (r.a) (20-106 veya 110/640-724 veya 728)
4. Habîb el-Acemî (v.119/737)
5. Dâvûd et-Tâî (v.162 veya 165/ 778 veya 781)
6. Ma'rûf el-Kerhî (v.200-815)
7. Serî es-Sakatî (160-251/776-865)
8. Cüneyd el-Bağdâdî (v.297/909)
9. Şeyh Ebû Bekir eş-Şiblî (247-334/861-945)
10. İzzeddin Abdülaziz b. Hâris et-Temîmî (v.371/983)
11. Ebu'l-Fazl Abdulvâhid b. Abdilazîz et-Temîmî (v.425/1033)
12. Ebu'l-Ferec Abdurrahmân et-Tarsûsî (v.447/1055)
13. Ebu'l-Hasan Alî el-Hakkârî (406-486/1015-1093)
14. el-Kâdî Ebu Sa'd el-Mubarek el-Mahzûmî (v.513/1119)
15. Muhyiddîn Abdülkâdir Geylânî (v.561/1166) (Vicdânî, 1995: 12; Eraydın: 438)

Hâlisiyye şubesinin Abdülkâdir Geylânî'den kol pîri Ziyâeddîn Abdurrahmân et-Talebânî (k.s)'ye kadar silsilesi şu şekildedir:

1. Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî (k.s)
2. Cemâlül'Irak eş-Şeyh es-Seyyîd Abdurrezzâk (k.s)
3. eş-Şeyh Osman el-Geylânî (k.s)
4. eş-Şeyh Yahya el-Basrî (k.s)

5. eş-Şeyh Nûreddin eş-Şâmî (k.s) (1320/1390)
6. eş-Şeyh Abdurrahmân el-Hasenî (k.s) (1360/1430)
7. eş-Şeyh Burhaneddin ez-Zencerî (k.s)
8. eş-Şeyh Seyyid Muhammed Ma'sum el-Medenî (k.s)
9. eş-Şeyh Seyyid Abdurrezzak el-Hamevî (k.s)
10. eş-Şeyh Seyyid Muhammed Hüseyinî'l-Ezmirânî (k.s)
11. eş-Şeyh Ahmed el-Hindî el-Lâhorî (?/h.1160) (k.s)
12. eş-Şeyh Mahmud ez-Zengenî Talebânî (k.s)
13. eş-Şeyh Ahmet et-Talebânî el-Kerkûkî (k.s)
14. eş-Şeyh Sahibu't-Tarîkat Ziyâuddin Abdurrahmân et-Talebânî (k.s) (Vassâf, 1990: 129-130; Vicdânî, 1995: 56-57, Ayten, 1996: IX, 131-132)

Hâlisiyyenin kurucusu olan kol pîri Abdurrahmân Halis-i Talebânî'den sonra silsile biri Şeyh Abdülkâdir Kâmil diğeri Şeyh Aliyyü'l-Bağdâdî olmak üzere iki koldan Dede Osman Avnî Baba'ya ulaşır ve ondan sonra şu şekilde devam eder:

1. eş-Şeyh Dede Osman Avnî Baba Urfevî (ks)
2. eş-Şeyh Hacı Ömer Hûdâî Baba Kövengî
3. eş-Şeyh Hacı Muhammed Baba Kûrkî
4. eş-Şeyh Mustafâ Hayri Baba Malatyavî
5. eş-Şeyh Hacı Hafız Mustafâ Özgür Karsî (Özgür, 2007: 22)

SONUÇ

Kâdiriyye Tarîkatı İslâm tarihinde kurumsal olarak vücut bulan ilk tarîkat olarak bilinmektedir. Kurucusu olan Abdülkâdir Geylânî Hazretleri tasavvuf tarihinde pek az insana nasip olacak bir şöhretin sahibidir. Tasavvufî yaşantısında ve fikirlerinde şerîat ve tarîkatı mezceden gerek mü'min ve muvahhidlerin ve gerekse gayr-i müslim tebaaların birçoğunun beğenisini kazanmış, yaşadığı dönemde yüzlerce Hıristiyan, Yahûdi ve Mecûsînin hidâyet bularak İslâm Dini ile müşerref olmalarına vesîle olmuştur.

Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin yaşadığı dönemde ve vefâtından sonra gerek kendi aile efrâdı gerekse yetiştirdiği dervişleri vâsıtasıyla Kâdiriyye Tarîkatı başta Irak olmak üzere zamanla bütün dünyaya yayılmıştır. Dede Osman Avnî Baba'nın silsilesinde yer aldığı Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin kurucusu olan Abdurrahmân Hâlis Talebânî Hazretleri Kâdirîliğin yayılmasında büyük emekleri olan mürşidlerden birisidir. Tarîkatta yapmış olduğu büyük hizmet ve yeniliklerden dolayı Hâlisiyye Şubesinin kol pîri unvânını almıştır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Dede Osman Avnî Baba Hazretleri ise Geylânî Hazretlerinin yaktığı bu nurlu meş'aleyî, Abdurrahmân Hâlis Talebânî'den Şeyh Abdülkâdir Kâmil ve Şeyh Aliyyü'l-Bağdâdî yoluyla alıp Anadolumuzda parlatan meşâyıhtandır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Mehmet, *Halisa ve Seçkinleri*, Basılmamış Kitap.
- Ayten, Yunus, “Ziyâüddîn-i Abdurrahmân-ı Hâlis Talebânî”, *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul: Şûle Yayınları, 1996, c. 9.
- _____, “Dede Osman Avni Baba Urfevî”. (1996) *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul: Şûle Yayınları, c. 9.
- Dörtbudak, Mehmet Veysi (2003), *Kıratoğlu Emin Dîvânı*, İzmir: Akademi Kitapevi.
- Eraydın, Selçuk , *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 6.bs., İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Güler, Gül (2014). *Urfa Dede Avni Haziresindeki Tarihi Mezar Taşları*, Sufî Araştırmaları Dergisi, Manisa: Mevlânâ Düşüncesi Araştırmaları Derneği.
- Göletdrevî, Mustafa Yaşar, Miftahu'l-İrşad, ts.
- Karakaş, Mahmut. (1995). *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- _____, (1996). *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Mısrî, Niyâzî. (1325). *Dîvân*, Dersaadet.
- Özgür, Hafız Mustafa, *Kadirî Yolu: Gerçekte Yaşayanlar ve Yaşatanlar*, İstanbul: Emir Matbaacılık, 2007.
- _____, *Kadirî Yolu: Gerçekte Yaşayanlar ve Yaşatanlar*, Bursa: Emin Yayınları, 2015.
- Tanrıkulu, Ebubekir, *Altın Silsile ve Hak Tarikatlar*, Ankara: Semih Ofset ve Matbaacılık, 2016.
- Urfa Şer'i Mahkeme Sicilleri*, Milli Kütüphane, Defter Arşiv No. 227, Kayıt No.357.
- Urfa Şer'i Mahkeme Sicilleri*, Milli Kütüphane, Defter Arşiv No. 227, Kayıt No.412.
- Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Osmanlıca'dan çev. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990.
- Vicdanî, Muhammed Sadık *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye: Tarikatler ve Silsileleri, Melâmiyye, Kâdiriyye, Halvetiyye, Süfî ve Tasavvuf*, haz. İrfan Gündüz, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.

EKLER

Resim 1: Urfa Mevlid-i Halil Camii Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesi Mürşidlerinden eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Hazîresi

Resim 2: eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Babanın Kabr-i Şerifi